

MLADI NA RURALU

Ksenija Čović

Decembar, 2019.

Sadržaj

Uvod	3
Stanje mladih u Srbiji.....	4
Problemi mladih krajem prošlog i na početku novog milenijuma	4
Mladi danas.....	6
Metoda istraživanja	8
Nalazi istraživanja.....	10
Slobodno vreme	10
Standard.....	12
Poljoprivreda.....	12
Zaključak	17
Preporuke	19

Uvod

Mladi u Srbiji su važan generator promena i inicijator razvoja, predstavljaju resurs s mnogo mogućnosti i potencijal koji nosi društvene promene. Tako su mladi, kroz istoriju, mnogo puta pokretali proteste i bili nosioci različitih promena u društvu. Međutim, neophodno im je omogućiti prostor za delanje i razvoj, stvoriti društvo koje im pruža priliku da zagovaraju i da se bore za svoje ideje. Mogućnosti mladih na ruralu za aktivno učešće u društvenom životu su naročito ranjive u ovom pogledu. Ovo istraživanje ima za cilj da produbi znanje o situaciji mladih na ruralu kako bi se razvila osnova za stvaranje zagovaračkih kampanja, koje bi za cilj imale obezbeđivanje boljih uslova za aktivnije učešće mladih sa sela u društvenom životu.

Istraživanje o mladima na ruralu sprovedeno je kao deo šireg regionalnog projekta pod nazivom Mreža omladinskih fondova Zapadnog Balkana i Turske. Projekat sprovodi Fondacija Ana i Vlade Divac zajedno sa četiri partnerske organizacije iz Severne Makedonije (MladiInfo), Albanije (Partners), Crne Gore (NVO Prima) i Turske (Community Volunteers), uz podršku Evropske unije. Projekat ima za cilj da se mladi upoznaju s mogućnostima uključivanja u javni život i da se aktivno uključe, istovremeno da se motivišu i donosioci odluka da otvore prostor za to.

Analiza prilika mladih na selu je dodatno istraživanje na teritoriji Srbije s ciljem da se uoče problemi s kojima se oni suočavaju. Pored opštih prilika i problema mladih na selu, istraživanje ima i za cilj da istraži koje su mere podrške dostupne mladima koji žive na selu i bave se poljoprivredom. Poljoprivreda je važna, ne samo kao grana privrede koja u velikoj meri utiče i na razvoj Srbije kao celine, već i kao sektor za zapošljavanje mladih, posebno na selu. Pored toga, poljoprivreda predstavlja i podsticaj za smanjenje demografskog praznjenja ruralnih područja. Ukoliko bi postojala razvijena poljoprivreda, adekvatne mere podrške i infrastruktura, mladi bi se lakše opredelili da ostanu na selu ili da se presele ili vrte na selo i započnu novu proizvodnju, jer život na selu nudi mnoge prednosti. Država je prepoznala potrebu za određenim merama podrške u poljoprivredi i deo tih mera je posebno usmerila na mlade. Ovim istraživanjem smo obuhvatili pet mera poljoprivrede koje su bile aktuelne tokom 2018. i 2019. godine sa ciljem da proverimo u kojoj meri su mladi sa sela čuli za ove mere i ako su dobili subvencije koliko su ih smatrali korisnim, ili koji su bili problemi tokom dobijanja.

Pre prikazivanja rezultata istraživanja biće predstavljeni glavni problemi s kojima su se suočavali mladi u različitim periodima, počevši od 80-ih godina prošlog veka. Ovo je važno kao širi okvir razumevanja konteksta koji bi trebalo uzeti u obzir i za diskusiju o rezultatima istraživanja. U nastavku izveštaja je predstavljen metoda istraživanja, dok glavni deo izveštaja sadrži prezentaciju najbitnijih nalaza. U zaključku studije ovi rezultati se povezuju s opštim ciljem projekta, u smislu značaja ovih nalaza za dalje unapređenje mera poboljšavanja položaja mladih na selu i osnaživanje potencijala za njihov individualni razvoj, kao i širi društveni uticaj.

Stanje mladih u Srbiji

U najvećoj meri, kontekst u kome odrastaju mladi utiče na njihova razmišljanja i ponašanja, a kasnije i na njihov aktivizam. Pre svega utiče na to koliko će se oni baviti promišljanjem društvenih prilika, zatim koliko će prepoznati oblasti u kojima mogu aktivno učestvovati, a koliko će se zbilja uključiti zavisi od različitih faktora. Ovom prilikom nećemo se baviti individualnim nivoom analize, kao što su vrednosni sistem ili vaspitanje, već isključivo društvenim okolnostima koje mogu da doprinesu ili otežaju aktivnu participaciju mladih.

Problemi mladih krajem prošlog i na početku novog milenijuma

Mladost predstavlja izazovno doba i kroz literaturu se provlače tri različite tranzicije kroz koje prolaze mladi: 1. tranziciju od obrazovanja ka sferi rada, 2. tranziciju ka osnivanju porodice, tj. od roditeljske porodice ka porodici opredeljenja i 3. tranziciju iz mladosti u odraslost. Sve ove tri specifične tranzicije u Srbiji se događaju i u samom društvu koje je u procesu tranzicije što dodatno otežava živote mladih.¹

U okviru svih ovih tranzicija, mladi se suočavaju sa različitim problemima. Mladi sve kasnije ulaze na tržište rada, sve se duže školuju, sam trend posla koji se nudi je prekarijatski, a njihovi poslovi su nesigurni i neizvesni. Zbog toga što se kasnije zapošljavaju, dolazi i do odlaganja porodice a nestabilnost posla i često obavljanje više od jednog posla ne ostavlja vremena ni prostora za bavljenje društveno političkim pitanjima u društvu. Mladi se susreću i sa stalnim radnim i profesionalnim izazovima koji zahtevaju kontinuirano obrazovanje, čime se stvaraju i novi oblici deprivacije i ograničavanja životnih šansi.²

Specifično generacijski izazovi mladih nisu novi. Tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka, društvo u Srbiji je sve više zapadalo u krizu koju su osećali i mladi. Veća istraživanja iz sredine osamdesetih pokazuju da u percepciji najvažnijih problema mladih dominiraju četiri kritična područja: 1. nezaposlenost (68,9%), 2. materijalno ekonomska nesamostalnost (18,2%), 3. alkoholizam, narkomanija i slično (15,9%) i 4. stambeni problemi (12,7%).³ Tokom devedesetih godina dolazi do još većeg pogoršanja položaja mladih, čemu svedoče i nalazi istraživanja koje je sproveo Centar za proučavanje alternative (CPA) 2003. godine, „u kome više od 70% ispitanika iz svih kategorija čiji je položaj istraživan (omladina u celini, zaposlena omladina, te nezaposlena omladina) svedoči o pogoršanju materijalnog stanja njihovih porodica tokom devedesetih godina. Dakle, u oceni ekonomske stvarnosti tokom perioda sveukupne društvene krize u poslednjoj deceniji dvadesetog veka nema velikih razlika među ispitanicima i velika većina svedoči o osiromašenju (skoro polovina ocenjuje dramatičnom) svojih porodica“.⁴

Na sve ove probleme, tokom devedesetih se priključuje i sve veća želja mladih da napuste zemlju. Ipak, mladi sa sela su u ovom periodu imali kakvu takvu egzistencijalnu sigurnost. Imajući u vidu pad

¹ D. Mojić: „Između sela i grada“ – str. 43

² S. Tomanović, D. Stanojević: „Mladi u Srbiji 2015“ – str. 7

³ D. Vrcan, 1986: 213 - u Mojić: „Između sela i grada“ – str. 20

⁴ D. Mojić: „Između sela i grada“ – str. 61

industrijske proizvodnje, zaradu zaposlenih, aktivnost u poljoprivredi je ipak omogućavala neki životni standard pogotovo ako se tome pridoda još neki dodatni rad sa strane.⁵

O Srbiji 90-ih najbolje govori citat Srećka Mihajlovića:

„Dakle, ako bi se tražila najteža posledica društvene krize ili najteža posledica sankcija prema zemlji već pogođenoj katastrofalnom krizom, onda bi to bila činjenica da je omladini te zemlje oduzeta perspektiva, a za tu samu zemlju – činjenica da njena omladina pokazuje spremnost da je napusti i da je stvarno i napušta!“⁶

Početak dvehiljaditih dolazi do promene vlasti i započinje period političke demokratizacije, ekonomske liberalizacije i privatizacije.⁷ Životni standard stanovništva je povećan uprkos konstantnom padu nivoa zaposlenosti.⁸ Međutim, mladi i dalje nastavljaju da odlaze iz zemlje. Prema istraživanju CPA iz 2003. godine među najčešćim razlozima za odlazak iz zemlje, dominiraju tri najvažnija (po redu veličine): nizak životni standard, odsustvo perspektive i sigurniji život napolju. Uzimajući u obzir da su mladi u istom istraživanju status svoje porodice ocenili kao osrednji, tačnije najveći broj ispitanika svrstava svoje porodice na sredinu petostepene skale, u okviru kategorije domaćinstava koja zadovoljavaju osnovne potrebe ishrane i odevanja, ali bez mogućnosti da nabave važnije kućne aparate.⁹ Isti trend se nastavlja i u istraživanju iz 2015. godine „Mladi u Srbiji“¹⁰ gde 45.1% mladih navodi da ima dovoljno novca za hranu, odeću i obuću ali ne i za veće kućne aparate, čime se svrstavaju u srednji standard. Prema tom istraživanju, autori ističu da mlade u Srbiji generalno odlikuje velika finansijska nesamostalnost i zavisnost od resursa roditeljske porodice. Pored toga, velika nezaposlenost i privremene (često nelegalne) zaposlenosti čine položaj mladih dosta rizičnim, čemu možemo dodati i visok nivo fleksibilizacije koja se ispoljava kroz veliki broj radnih sati sedmično i posebno kroz rad izvan kvalifikacija.

Novije istraživanje koje je sproveda Fondacija Fridrih Ebert 2018. godine¹¹, pokazuje da se trend napuštanja zemlje nastavlja, te tri četvrtine mladih i dalje želi da emigrira iz Srbije. Najizraženiju želju su iskazali maloletni ispitanici, dok kako postaju stariji ta želja opada. Pored toga, autori navode, da želja za emigriranjem, ne zavisi od pola niti od veličine naselja, već je ta želja jače izražena kod onih koji su otvoreniji prema svetu, kao i kod onih koji imaju veće obrazovne aspiracije. Želja za iseljenjem iz zemlje najviše je povezana sa pesimizmom u pogledu budućeg stanja u zemlji, ističu autori. Glavni razlozi zbog kojih su mladi 2018. godine nameravali da emigriraju mogu prvenstveno da se svedu na želju za poboljšanjem sopstvenog materijalnog položaja, a zatim i za boljim obrazovanjem, kao i na želju da pobjegnu od loše situacije.¹²

⁵ D. Mojić: „Između sela i grada“ – str. 68

⁶ S. Mihailović, 1994, str. 322

⁷ Cvejić, 2006, str. 87

⁸ Lazić, Cvejić, 2004, str. 44

⁹ Istraživanje CPA 2003. godine

¹⁰ S. Tomanović, D. Stanojević „Mladi u Srbiji 2015“, str. 128

¹¹ Mladi u Srbiji 2018/2019 – <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/15295-20190411.pdf> (20.1.2020.)

¹² S. Tomanović, D. Stanojević „Mladi u Srbiji 2015“, str. 37

Mladi danas

Mladi¹³ u Srbiji u 2018. godini čine **16.8%** stanovništva, što je nešto malo niži procenat od procenta mladih u Evropskoj uniji gde ih je 17%. Udeo mladih u Srbiji i u Evropi je veoma nizak. Uzevši u obzir i prosečnu starost stanovništva Srbije, koja je 2014. iznosilo 42.6 godina, a u 2018. 43.2 godine, dolazimo do očitog trenda starenja stanovništva. U budućnosti će taj trend izazvati ozbiljne društvene probleme, s obzirom na to da će biti sve manje radno sposobnog stanovništva koje će izdržavati narastajuću populaciju penzionera, kako kroz penzioni sistem tako i kroz zdravstveni sistem.

Ovakvim demografskim kretanjima možemo dodati i konstantno napuštanje sela, što zajedno ukazuje na potencijalnu opasnost da će mladih na selu biti sve manje i da će ona ostati prazna, što započinje veliki društveni problem. Za potrebe ove analize, zaustavićemo se na problemu mladih koji žive u ruralnim predelima. S obzirom na to da zvanična statistika Srbije ne prepoznaje ruralno kao kategoriju, uzeti su mladi koji ne žive u gradskim predelima, već mladi koji žive u okviru kategorije „ostalo“, što ubraja i ruralne predele i suburbana naselja u blizini velikih gradova. Tako definisani, **39.6%** mladih živi u ruralnim predelima, što predstavlja skoro polovinu ukupne populacije mladih.

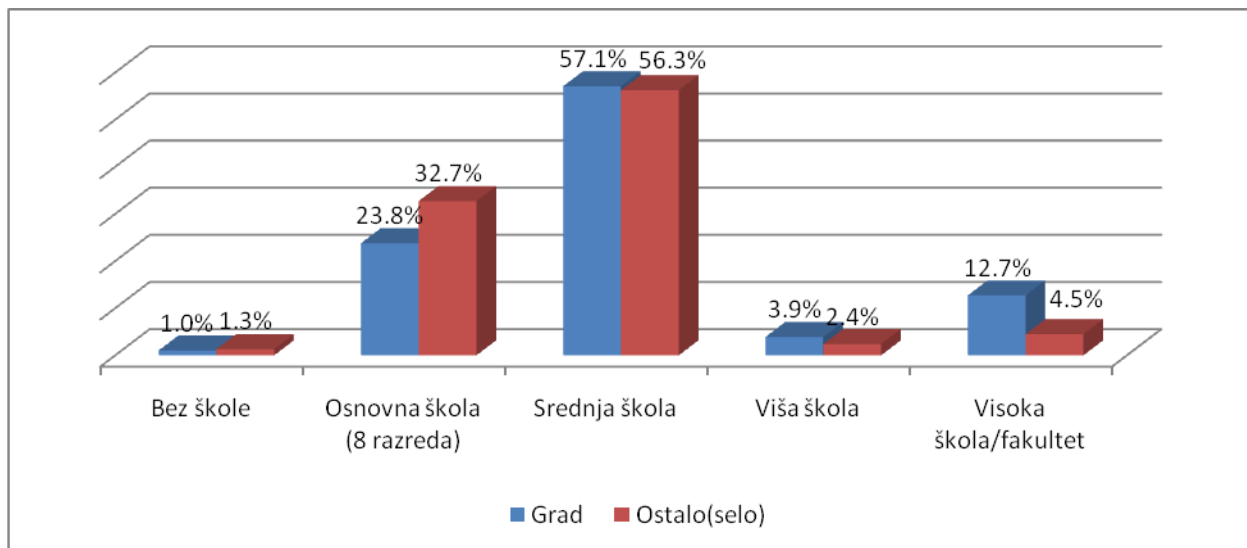
Postojala je pretpostavka da će dobitnici tranzicije biti obrazovanije gradsko stanovništvo, a da će seosko i manje obrazovano stanovništvo biti gubitnici tranzicije. Prema zaključcima istraživanja Instituta za sociološka istraživanja iz 2003. godine, pokazalo se da su upravo obrazovanje i stepen urbanizovanosti predstavljali činioce koji su uticali na promenu. Naime, više obrazovanih mladih ispitanika u gradu uočilo je promenu na bolje naspram manjeg broja onih koji su bili manje obrazovani i koji su živeli u seoskim predelima.¹⁴ Isto istraživanje je pokazalo da su mladi sa sela češće smatrali da se nalaze na nižim lestvicama hijerarhije u odnosu na mlade iz grada, što se ponovilo kao zaključak i u istom istraživanju sprovedenom 2007. godine. Pored toga, isto istraživanje iz 2003. godine navodi da mladi sa sela traže bilo kakav posao, bez obzira na angažman, za razliku od mladih iz grada koji se više fokusiraju na napredovanje na poslu ili pronalaženje boljeg zaposlenja. „Gotovo dve trećine mladih ispitanika iz grada (64%), prema istom istraživanju imalo je planove za svoju karijeru u narednih pet godina, naspram 46.1% mladih sa sela koji su osmislili takve planove“, a isti trend se nastavio i u istraživanju iz 2007. godine.¹⁵

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, najviše mladih 57% je završilo srednju školu, međutim kada se posmatra odnos selo-grad, primećuje se da je u seoskim predelima nešto malo više onih koji su završili osnovnu školu, njih 33%, za razliku od 24% koji žive u gradu i koji su završili osnovnu školu. Isto tako, u gradskim sredinama ima više mladih koji su završili fakultet - njih 12% naspram svega 4% koji žive u seoskim sredinama. Pored ovoga, bitno je dodati i podatak da je 20.1% mladih u Srbiji izašlo iz bilo kojeg vida obrazovanja i zaposlenosti (NEET rate) i čine posebno ranjivu kategoriju koja ili već živi u riziku od siromaštva ili će preći u tu kategoriju.

¹³ Radi poređenja podataka sa Evropskom unijom u ovom delu ćemo posmatrati kategoriju mladih od 15 do 29 godina.

¹⁴ D. Mojić: „Između sela i grada“ – str. 83

¹⁵ D. Mojić: „Između sela i grada“ – str. 83

Nivo zaposlenosti među mladima u Evropi iznosi 50%, dok u Srbiji iznosi 36%¹⁶, pa možemo reći da je u Evropi svaki drugi mlad čovek zaposlen, dok je u Srbiji svaki treći. Mladih u Srbiji koji su nezaposleni ima 23.4%, što predstavlja dosta visok procenat. Pored toga, danas mladi u Srbiji većinom svoj status ocenjuju kao dobar, u smislu da mogu priuštiti kupovinu skupljih stvari, ali ne toliko skupih kao auto ili stan (41%), navodi se u istraživanju „Mladi u Srbiji 2018/2019“. Jedna trećina ispitanika (34%) ima dovoljno novca za hranu, odeću i obuću, ali nedovoljno za kupovinu skupljih stvari (poput frižidera, televizora itd.)¹⁷

U Srbiji je prema podacima **26.6%** mladih u riziku od siromaštva. U okviru sistema socijalne zaštite, od ukupnog broja korisnika koji primaju neki oblik finansijske pomoći 18.1% čine mladi. Jedan od najalarmantnijih podataka je da čak 26.5% populacije u zatvorima čine mladi.

Posmatrajući sve ukupne podatke koji ukazuju da su mladi u velikoj meri u riziku od siromaštva, a i da veliki broj mladih nije u obrazovanju, niti zaposleno, stopa rizika od siromaštva se može povećati u budućnosti. Stopa nezaposlenosti predstavlja jedan od najvećih problema današnje omladine. Kad pridodamo i sve veći odlazak mladih iz zemlje možemo zaključiti da bez ozbiljne intervencije države i jasnih mera usmerenih na poboljšanje položaja mladih može doći do sve većeg napuštanja sela i gradova u Srbiji.

¹⁶ Uzeti mladi od 15-29 kako bi bilo uporedivo sa EU

¹⁷ S. Tomanović, D. Stanojević „Mladi u Srbiji 2015.“, str. 10

Metoda istraživanja

Istraživanje mladih na ruralu je sprovedeno upotrebom kvantitativne metode istraživanja, tačnije kao anketno istraživanje kroz online upitnik među mladima. S obzirom na to da je cilj bio da se dobiju osnovni podaci o položaju i problemima sa kojim se suočavaju mladi na selu, upitnik je omogućio i uvid u informisanost o merama za podršku poljoprivredi, koje su mladima na raspolaganju. Istraživanje je sprovedeno u periodu od 10. oktobra do 10. novembra 2019. godine.

Definisanje populacije mladih može da se izvede na nekoliko načina, a za potrebe ovog istraživanja koristićemo dve kategorije mladih. Za većinu analiza koristićemo definiciju mladih kao osoba od **15 do 30 godina** prema važećem Zakonu o mladima. Međutim, s obzirom na to da se mere za podršku mladim poljoprivrednicima odnose i na mlade do 40 godina, za potrebe analize mera podrške u okviru poljoprivrede, uzimaćemo mlade starosti do 40 godina.

Uzimajući u obzir činjenicu da danas većina mladih koristi internet, tačnije 96.3% mladih od 16 do 24 godine je koristilo u poslednja tri meseca prema podacima Republičkog zavoda za statistiku (RZS)¹⁸, kao i činjenicu da je potrebno doći do mladih koji žive na selu u ne tako dostupnim predelima, istraživanje je sprovedeno online - postavljen je upitnik na EmailMeForm. Kako bismo došli do većeg broja mladih, posebno do onih na selu, preduzet je aktivniji pristup. Objave na društvenim mrežama su i dodatno sponzorisanе u periodu istraživanja. Pored toga, slati su i mejlovi poziva za učestvovanje u istraživanju različitim grupama mladih i školama koje okupljaju mlade sa sela.

Mladih od 15 do 30 godina u Srbiji ima 1,258,338 što čini 18% stanovništva u Srbiji. Od toga 497,769 tačnije 39.6% ne živi u gradskim područjima, što se prema zvaničnim statističkim podacima vodi kao „ostalo“, a u praksi označava seoske sredine, ali uključuje i suburbana područja u blizini gradova. U ovom istraživanju područja definisana kao „ostalo“ od strane Republičkog zavoda za statistiku, računali smo kao ruralna ili seoska područja. Pored toga, usled velikih migracija seoskog stanovništva u gradske predele, uveli smo i kategoriju mladih koji trenutno žive u gradu (rade ili su na školovanju) ali su sa sela, kako bismo čuli i njihovo mišljenje.

U skladu sa ovim podacima, uzorak je obuhvatio 324 ispitanika od 15 do 30 godina koji trenutno žive na selu je 41 ispitanik koji su sa sela, ali su trenutno na školovanju ili rade u gradu/inostranstvu. Uzorak ukupno obuhvata **365** ispitanika, što je adekvatno za zaključivanje od 95% pouzdanosti. Prilikom prikupljanja podataka, uključeni su i ispitanici kategorije od 31 do 40 godina, s obzirom da su i oni obuhvaćeni merama podrške za mlade u poljoprivredi, a zajedno čine uzorak od 545 ispitanika.

Cilj istraživanja je da se dođe do mladih koji žive na selu, kako bi se ispitali njihovi stavovi o osnovnim uslovima života na selu, kao i odnos prema merama podrške u poljoprivredi koje su dostupne mladima u ruralnim predelima. Kako bismo dobili uvid, pitanja u upitniku su se odnosila na teme kao što su slobodno vreme mladih, korišćenje interneta, subjektivna procena finansijske situacije, posredovanje poljoprivrednog zemljišta, angažman mladih na poljoprivrednom imanju, informisanost o trendovima i inovacijama u poljoprivredi kao i upoznatost s merama podrške u poljoprivredi. Takođe, u istraživanje su

¹⁸ RZS, Upotreba informaciono-komunikacionih tehnologija u RS, 2019. str. 23

uključena i pitanja koja se tiču mišljenja mladih o životu na selu i o aktuelnim problemima, kao i planovima za emigriranje.

Treba imati u vidu i neka ograničenja ovog istraživanja, rađeno je online, što može povlačiti nedostatke kao što su potencijalno neadekvatna reprezentativnost, što se da ispraviti posebno kada pričamo o populaciji mladih. Uzorak ovog istraživanja je obuhvatio adekvatan broj mladih. Ograničenje uzorka ovog istraživanja je veći broj muškaraca koji su odgovarali na ova pitanja, te je u uzorku 75% muškaraca i 25% žena. Uzimajući u obzir ovu činjenicu, nisu rađene analize koje bi podrazumevale ovu podelu. Pored toga, uzorkom je obuhvaćeno nešto manji broj mladih iz beogradskog regiona, dok su ostali regioni adekvatno zastupljeni, ali usled ovoga nije rađena ni analiza po regionima.

Nalazi istraživanja

U ovom delu su prikazani nalazi istraživanja podeljeni u tri dela. Prvi deo se odnosi na to kako mladi na selu provode slobodno vreme, drugi deo prikazuje subjektivan doživljaj o standardu mladih sa sela i treći deo obuhvata informacije o poljoprivredi.

Slobodno vreme

Kao što su i druga istraživanja sprovedena među mladima pokazala da mladi slobodno vreme prevashodno provode u druženju i zabavi¹⁹, tako i uzorak ove studije mladih koji žive na selu pokazuje istu tendenciju. Najčešće provode slobodno vreme slušajući muziku i posećujući društvene mreže Facebook, Instagram, a zatim u druženju s prijateljima, odlascima u kafiće i klubove. Polovina ispitanika takođe se često ili ponekad bavi sportskim aktivnostima. Aktivnosti koje ponekad rade su čitanje knjiga ili novina i odlasci na kulturne manifestacije. U narednoj tabeli su prikazani svi odgovori u procentima.

Tabela 1: Slobodno vreme

Kako najčešće provodiš slobodno vreme?	Često	Ponekad	Nikad	Ne znam
Slušanje muzike	65.21	31.51	2.47	0.82
Na društvenim mrežama (Facebook, Instagram,..)	53.15	46.03	0.82	0.00
Gledanje sportskog sadržaja	32.33	60.00	7.12	0.55
Izlasci s prijateljima	31.23	63.01	4.93	0.82
Gledanje TV i filmova	23.29	48.49	27.12	1.1
Čitanje knjiga/novina	19.73	57.26	20.55	2.47
Odlasci u kafane/kafiće/klubove/vašare	18.36	63.56	16.16	1.92
Treniranje sporta	12.33	31.51	53.97	2.19
Odlasci na kulturne manifestacije	9.32	58.63	28.49	3.56
Igranje video igrica	8.77	30.41	60.00	0.82
Pisanje, slikanje, sviranje	7.95	22.19	66.3	3.56
Odlasci u kladionice	3.84	9.04	86.3	0.82

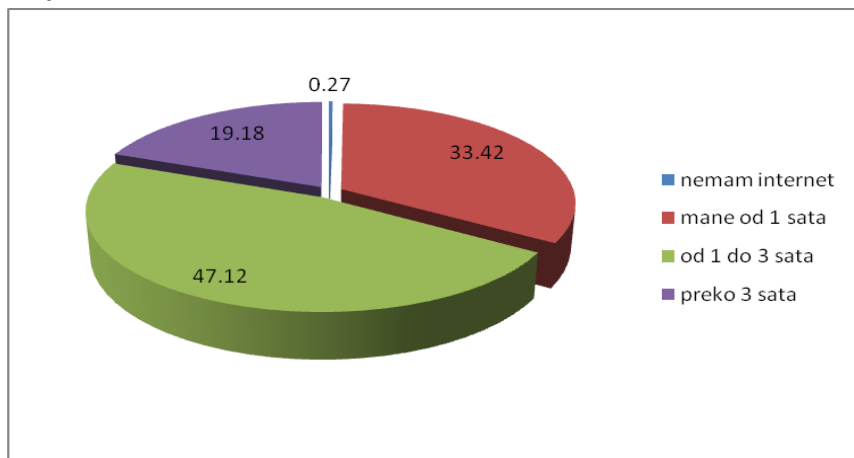
Ovi rezultati takođe ukazuju na moguće zabrinjavajuće tendencije. Naime, 54% mladih sa sela ne trenira neki sport. Ukupno posmatrano, mladi sa sela svoje slobodno vreme ne provode baveći se fizičkim aktivnostima, što može biti i posledica rada u kome se već dosta fizički angažuju, ali činjenica da su mladi aktivni na društvenim mrežama, a ne u sportu, ukazuje na trend aktuelnog ponašanja mladih na selu. Isto tako 21% mladih sa sela ne provodi slobodno vreme čitajući knjige ili novine, tačnije 20% njih često čita knjige. Čitanje knjiga kao rad na sebi u velikoj meri je zanemaren među mladima na selu, što je i opšta tendencija kod mladih u gradu. Prema istraživanju, FES-a iz 2018. godine 29% mladih u gradu često čita knjige i kada sa tim uporedimo često čitanje 20% mladih sa sela zaključujemo da mladi na selu manje čitaju nego opšta populacija mladih. Kako bi se razumeli uzroci i okolnosti za ovo potrebno je dodatno

¹⁹ Mladi u Srbiji 2018/2019 – str. 3 - <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/belgrad/15295-20190411.pdf> (20.1.2020.)

istraživati kroz kvalitativnu analizu. Pored toga, mladi na selu se malo bave kreativnim aktivnostima kao što su slikanje, sviranje ili pisanje.

Iako ispitanici navode da često provode slobodno vreme na društvenim mrežama, 47% vreme koje provedu na internetu je najčešće između jednog i tri sata, dok 33% mladih provede manje od sat vremena, a 19% provede i više od tri sata. Prema istraživanju FES-a iz 2018. godine za celu Srbiju²⁰, 21% mladih provodi do dva sata na internetu, dok 33% mladih na selu provode do jedan sat. Prema istom istraživanju 45% mladih provodi od tri do pet sati na internetu. Ako uporedimo ove rezultate zaključujemo da mladi na selu provode manje vremena na internetu u odnosu na ukupan uzorak mladih, koji obuhvata i mlade iz grada.

Grafik 1: Internet

Mladi u seoskim predelima najčešće koriste internet za pristup društvenim mrežama - 33%, što je u skladu s prethodnim istraživanjima koja su utvrdila da većina mladih koristi internet za društvene mreže, gledanje video klipova, komunikaciju preko četa i Skype-a, nešto ređe koriste za online kupovinu i plaćanje računa. Istraživanje koje je sprovedeno 2015. godine utvrdilo je da postoji raznolikost u korišćenju interneta mladih iz grada u odnosu na mlade sa sela, mladi u gradu raznovrsnije koriste internet.²¹

Kada sagledamo da mladi najčešće provode slobodno vreme slušajući muziku i na društvenim mrežama i da se malo bave sportom i da se od svih ustanova u selima, sportski teren najčešće može naći (29%), postavlja se pitanje zašto se ne koriste tereni. Pored toga, trećina sela ima i Dom kulture, dok su zadruge i udruženja poljoprivrednika najmanje zastupljena u seoskim sredinama, prema mišljenju mladih koji žive na selu.

²⁰ Mladi u Srbiji 2018/2019 – str. 16

²¹ S. Tomanović, D. Stanojević „Mladi u Srbiji 2015“, str. 60

Tabela 2: Ustanove koje postoje u selu

Biblioteka	16.1%
Dom kulture	26.9%
Kafić/kafana	16.0%
Sportski tereni	28.9%
Teretana/fitnes klubovi	3.1%
Udruženja poljoprivrednika ili udruženje mladih	3.7%
Zadruga	5.3%

Zadruga predstavljaju najznačajniji vid udruženja u seoskim sredinama. Kroz zadruga, zadrugari mogu da kupuju ili prodaju proizvode i da se informišu ili obrazuju. Zadruga treba biti samostalna, ali u stalnom kontaktu sa drugim zadrugama i lokalnim, regionalnim, nacionalnim i međunarodnim strukturama. Cilj zadruga je da omogući zadrugaru najbolje uslove za njegov proizvod, zato je njeno postojanje vitalno za opstanak sela i ostajanje mladih poljoprivrednika na selu. Udruženje mladih ili udruženje poljoprivrednika može imati sličnu funkciju danas, zbog čega je podatak o nepostojanju ovih struktura na selu izuzetno važan.

Standard

Sveukupno, percepcija standarda mladih u Srbiji se za nijansu promenila na bolje. Istraživanje o mladima koje je sprovedeno 2015. godine, utvrdilo je da mladi svoj standard ocenjuju kao osrednji. To znači da da mogu priuštiti hranu, odeću i obuću, ali ne i skuplje stvari kao što su npr. frižider, TV i slično (45%)²². Takođe, istraživanje iz 2018. godine je pokazalo da mladi u Srbiji ocenjuju svoj standard kao dobar, s obzirom da priušte i kupovinu skupljih stvari kao što su frižider, TV i slično, ali ne i kupovinu automobila ili stana (41%)²³. Oba istraživanja su utvrdila da se za ocenu višeg standarda odlučuju mladi iz obrazovanih porodica i većih gradova.

Prema nalazima našeg istraživanja, mladi na selu u većini ocenjuju svoj standard kao dobar. Iz percepcije mladih na selu, dobar standard podrazumeva osnovne potrebe kao što su hrana, odeća i obuća ali i skuplje stvari kao što su frižider, TV i slično, ali ne podrazumeva auto i stan (47%). Skoro jedna trećina (31%) ocenjuje svoj standard kao osrednji. Mogu priuštiti hranu, odeću i obuću ali ne i skuplje stvari kao što je frižider. Ukupno 14% procenta percipira svoj standard kao loš. Znači da nemaju dovoljno novca za hranu, ili nemaju dovoljno novca za kupovinu odeće i obuće.

Tabela 3: Subjektivna percepcija standarda

Nemamo dovoljno novca za hranu	3.0%
Imamo dovoljno novca za hranu, ali je problem kupovina odeće i obuće	11.0%
Imamo dovoljno za hranu, odeću i obuću, možemo malo da uštedimo, ali nedovoljno za skuplje stvari (frižider, TV i sl.)	31.2%
Možemo da priuštimo i kupovinu nešto skupljih stvari, ali ne i tako skupih kao što su npr. kola	46.9%
Možemo da kupimo šta god želimo	8.0%

²² S. Tomanović, D. Stanojević „Mladi u Srbiji 2015“, str. 19

²³ Mladi u Srbiji 2018/2019 – str. 10

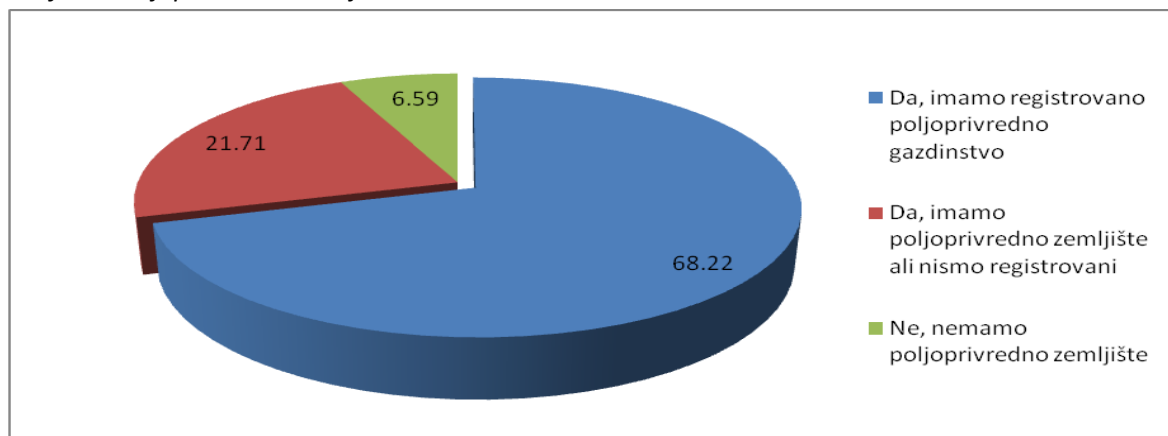
Neiznenađujuće, istraživanje ukazuje da postoji korelacija između percepcije standarda i zaposlenja u domaćinstvu. Na primer, mladi koji percipiraju svoj standard kao osrednji, u najvećoj meri su iz domaćinstva koje se bavi poljoprivredom i imaju zaposlene članove domaćinstva.

Poljoprivreda

Poljoprivreda je važna za razumevanje pozicije mladih na selu jer predstavlja važan kanal za zapošljavanje i samim tim za obezbeđivanje standarda. Kako bismo sagledali život na selu u odnosu na poljoprivredu, u dalju analizu uključićemo i mlade do 40 godina.

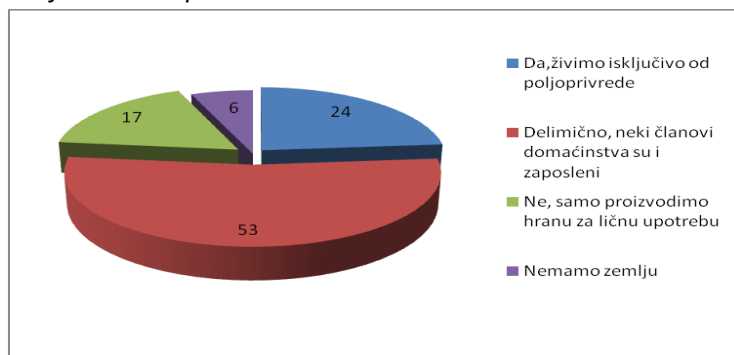
Većina mladih (90%) koji žive na selu, žive u domaćinstvima koja su vlasnici zemlje. Od toga, 68% ima registrovano gazdinstvo, dok 23% još uvek nije registrovalo. Prema vlasničkoj strukturi vidi se da su poljoprivredna gazdinstva u velikoj meri registrovana na muške srodnike (otac, brat, deda) - 52%, za razliku od 13% koliko je registrovano na ženske srodnike (majka, baba, sestra). Jedna četvrtina (26%) gazdinstava je registrovana na mlade ispitanike iz uzorka.

Grafik 2: Poljoprivredno zemljište

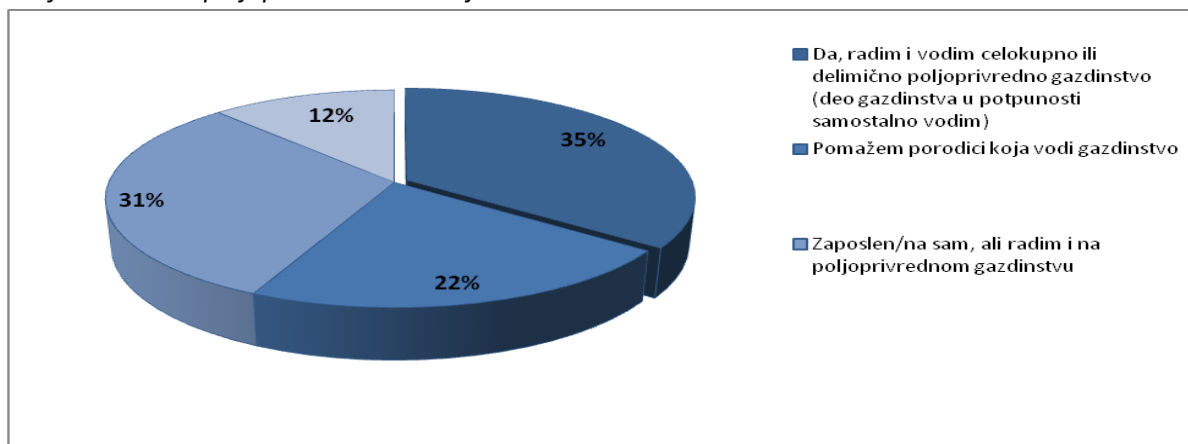

Domaćinstva koja žive isključivo od poljoprivrede su u velikoj meri registrovala svoja gazdinstva (89%), dok svega 8% među onima koji žive isključivo od poljoprivrede nije registrovalo gazdinstvo. Isto tako, članovi koji delimično žive od domaćinstva, zaposleni su i van poljoprivrede, takođe su registrovali domćinstva (76%). Među onima koji imaju registrovano gazdinstvo, najviše je domaćinstava koja imaju barem jednog člana zaposlenog van poljoprivrede (59%).

Grafik 3: Izvori prihoda

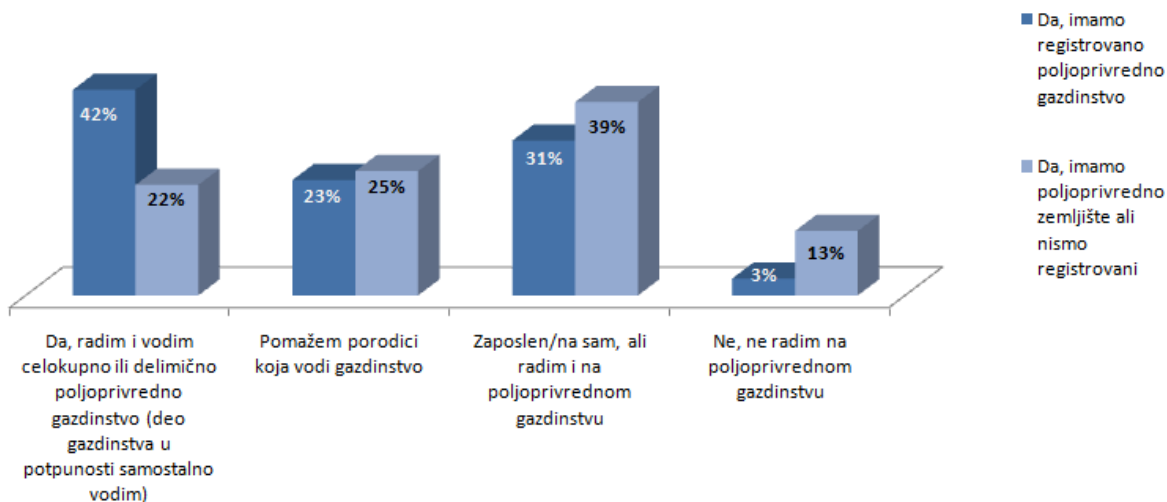

Grafik 4: Rad na poljoprivrednom imanju

Većina mladih radi na gazdinstvu, u proseku 35% njih radi i vodi celo gazdinstvo ili jedan njegov deo, a 22% pomaže na imanju i kada tome dodamo one koji su zaposleni i pomažu, ukupno 88% mladih na selu radi na poljoprivrednom gazdinstvu. Kad bolje sagledamo, vidimo da među onima koji imaju registrovano gazdinstvo udeo mladih koji rade i vode poljoprivredno gazdinstvo je 42%, dok kod onih koji nisu registrovali gazdinstvo udeo mladih je nešto manji (22%). Nezanemarljiv podatak je da 12% mladih ne radi na poljoprivrednom gazdinstvu, tačnije 16% ne radi iako njihova domaćinstva poseduju zemlju. Kada okrenemo ugao posmatranja, zaključujemo da među mladima njih 43% koji žive na selu u domaćinstvima sa zemljom, sa ili bez registrovanog gazdinstva, ne radi na poljoprivrednom imanju.

Grafik 5: Rad na poljoprivrednom imanju i registracija gazdinstava

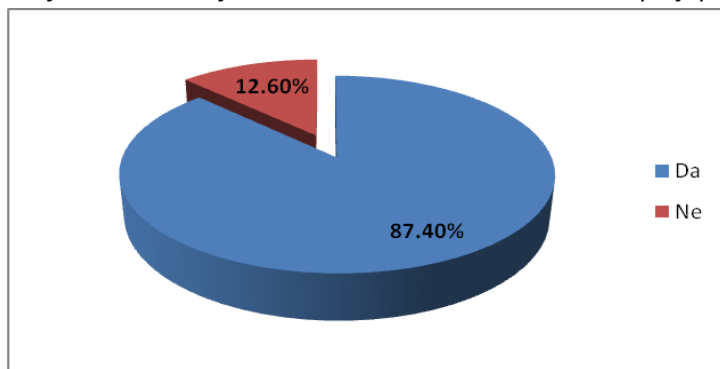
Poljoprivreda – mere podrške za mlade

Imajući u vidu činjenicu da su mladi u velikoj meri kompjuterski pismeni i da u velikoj meri koriste internet, logičan je nalaz da se mladi o novostima u poljoprivredi najčešće informišu putem intereneta.

Kada su u pitanju online resursi, 40% se najčešće informiše na sajtu Ministarstva poljoprivrede, dok sajtovi opština nisu toliko zastupljeni u odgovorima mladih, što može biti posledica neažurnosti ili nepreglednosti sajtova opština. Jedan od nalaza istraživanja sprovedeno u okviru ovog projekta 2018. godine koje se odnosilo na budžete lokalnih samouprava, ukazalo je da samo 25% opština objavljuje završne račune na sajtovima. Sajtovi opština koji objavljuju su nepregledni i predstavljaju izazov i za kompjuterski pismene istraživače.²⁴ Kada je reč o informisanju o novostima iz poljoprivrede, na drugom mestu mladi se informišu putem vesti (21%), a posle toga se raspituju kod komšija i prijatelja (18%).

Iako se mladi trude da budu informisani o novostima iz poljoprivrede pretražujući na internetu i na sajtu ministarstva, ne pohađaju kurseve o novim trendovima u poljoprivredi i unapređivanju poljoprivredne proizvodnje. Nešto više od 87% mladih navodi da nije bilo na obuci tog tipa, svega 13% je bilo na obuci tog tipa i tom prilikom organizatori su bili opština, proizvođači poljoprivrednih proizvoda, Ministarstvo poljoprivrede ili poljoprivredne stručne službe, što su mahom besplatno dostupne obuke.

Grafik 6: Pohađanje obuka na temu novih trendova u poljoprivredi

Iako postoje mere podrške kroz koje mladi mogu da dobiju sredstva za rad u poljoprivredi mnogo mladih na selu nije informisano o ovim merama, 39% njih nikad nije čulo ni za jednu od pet mera podrške koje smo ispitivali kroz upitnik. Malo je bolja situacija kada se govori o meri podsticajna sredstva/subvencije za poljoprivrednike u njihovim opštinama, gde 24% mladih sa sela nije čulo nju. Prema nalazima istraživanja, poljoprivredni savetnici ili stručni službenici u opštini ne predstavljaju izvor informisanja za mlade na selu, kad su u pitanju mere podrške u poljoprivredi. Poljoprivredni savetnici su osobe koje pružaju savetodavnu podršku poljoprivrednim proizvođačima, najvećim delom u stručnoj oblasti obavljanja poljoprivrednih aktivnosti. Zakonom iz 2010. godine uvedena je praksa poljoprivrednih savetnika, tada je utvrđeno da su njihove obaveze pored pružanja stručne pomoći i prenosa praktičnih znanja takođe i pružanje savetodavne pomoći u drugim oblastima, za koje poljoprivredni proizvođači iskažu interes²⁵, što može da obuhvata savetodavnu podršku u informisanju i apliciranju za mere podrške u poljoprivredi, ali to nije precizno definisano.

²⁴ Koliko lokalne samouprave ulažu u omladinsku politiku - https://www.divac.com/upload/document/ybh4wbt_-_koliko_ls_ulazu_u_sprovodjenje_omladinsk.pdf (20.1.2020.)

²⁵ Zakon o obavljanju savetodavnih i stručnih poslova u oblasti poljoprivrede – Službeni glasnik br. 30/10 od 7.5.2010.

Grafik 6: Upoznatost sa merama podrške

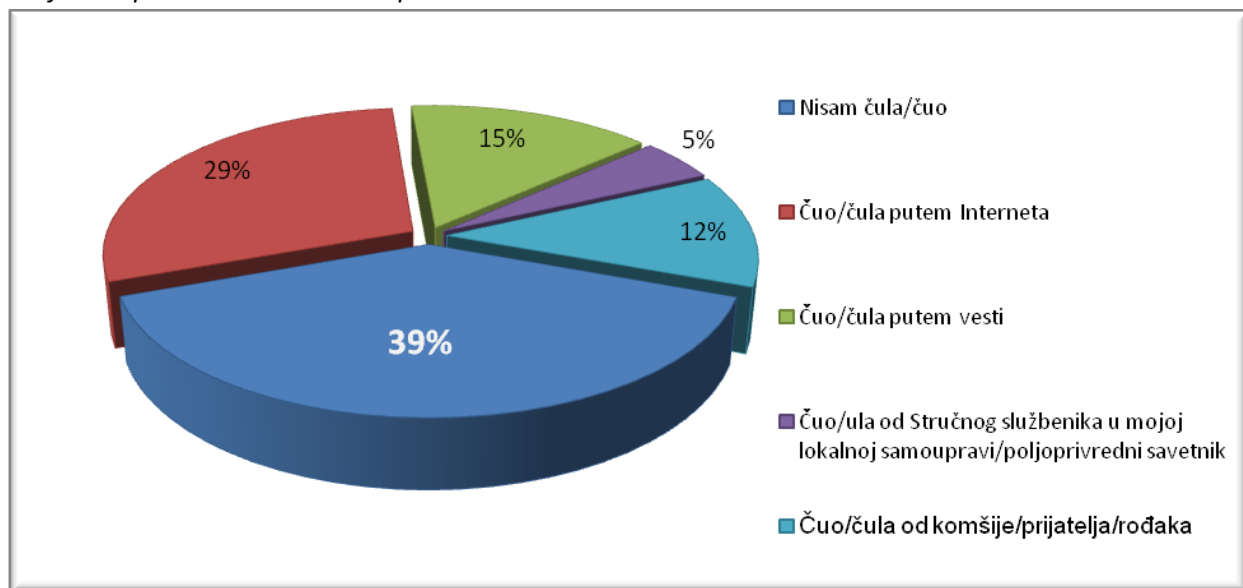

Tabela 4: Upoznatost sa podsticajnim merama za mlade u poljoprivredi

Kako ste čuli za sledeće mere podrške?	Nisam čuo/la	Čuo/la	Internet	Vesti	Stručni službenik u mojoj lokalnoj samoupravi / poljoprivredni savetnik	Komšija / prijatelj / rođak
Podsticajna sredstva / subvencije za poljoprivrednike u mojoj opštini	23.96	75.55	25.83	13.96	11.67	24.58
Bespovratna sredstva za mlade poljoprivrednike u AP Vojvodini, u 2019. godini	52.34	47.54	28.51	11.8	1.11	6.24
Podsticajna sredstva za mlade poljoprivrednike Ministarstva poljoprivrede	34.27	63.66	34.92	14.53	3.47	12.8
Podsticajni programi za poljoprivrednike koje pružaju udruženja / drugi donatori	56.66	38.75	22.12	11.06	2.03	8.13
IPARD fondovi za podsticaj poljoprivrednika	41.22	56.48	31.53	16.22	5.18	5.86

Kako nisu čuli za mere podrške, nisu ni konkurisali za iste. Samo 31% mladih ispitanika je konkurisalo za podsticajna sredstva/subvencije za poljoprivrednike u mojoj opštini, a 13% za podsticajna sredstva za mlade poljoprivrednike Ministarstva poljoprivrede. Za sve ostale malo zastupljene mere konkurisalo je do 5% mladih. Najčešći razlog nekonkurisanja je upravo to što nisu čuli za meru (29%), na drugom mestu je razlog nedovoljno zemlje da konkurišu za meru podrške. Nakon toga sledi nedostatak finansijskih sredstava za započinjanje, u smislu da je neophodno obezbediti sva sredstva iz svog budžeta a tek na kraju bi ta sredstva bila refundirana na osnovu mere / subvencije. Zatim se izdvaja razlog da neće dobiti sredstva zato što se „Sve dobija preko veze“.

Grafik 7: Razlozi nekonkurisanja za mere podrške

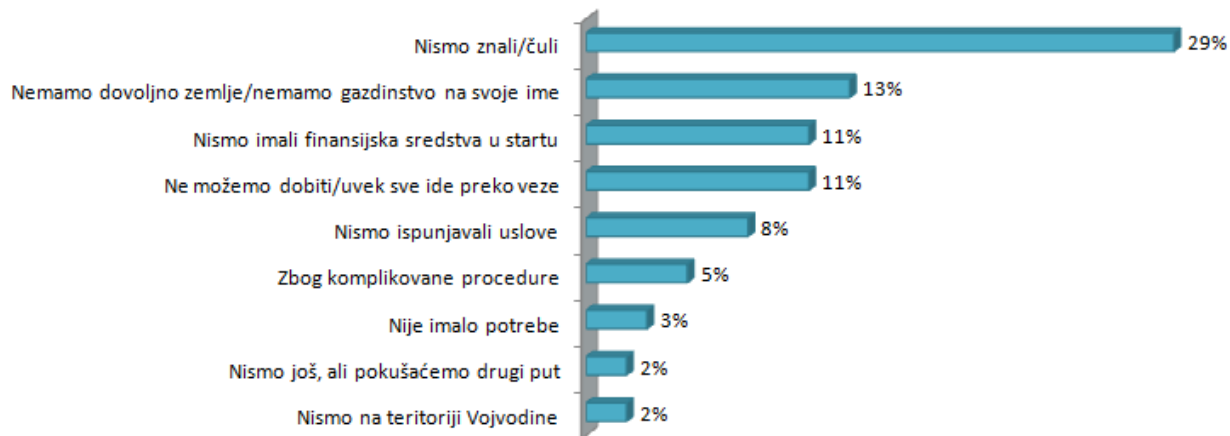

Tabela 5: Podsticajne mere za mlade u poljoprivredi - konkurisali

	Procenat mladih koji su konkurisali za mere
Podsticajna sredstva / subvencije za poljoprivrednike u mojoj opštini	31.05
Bespovratna sredstva za mlade poljoprivrednike u AP Vojvodini, u 2019. godini	1.79
Podsticajna sredstva za mlade poljoprivrednike Ministarstva poljoprivrede	13.02
Podsticajni programi za poljoprivrednike koje pružaju udruženja / drugi donatori	4.87
IPARD fodovi za podsticanje poljoprivrednika	3.57

Svima koji su dobili neku od mera podrške u poljoprivredi to je pomoglo u određenoj meri. Posmatrajući meru Podsticajna sredstva / subvencije za poljoprivrednike u mojoj opštini, u kojoj je konkurisalo 31% ispitanika, skoro 80% njih navodi da bi im ta mera značila u maloj ili velikoj meri, dok 4% navodi da im podrška uopšte nije značila. Za drugu meru Podsticajna sredstva za mlade poljoprivrednike Ministarstva poljoprivrede je još veće nezadovoljstvo - čak 13% ispitanika ističe da im uopšte nije značila podrška. Ipak, većina korisnika usluga ima pozitivne utiske i smatra da su ove mere podrške bile korisne. Međutim, istaknut problem je da se dugo čeka uplata subvencije - 21% ispitanika navodi ovo kao negativno iskustvo, kao i previše papirologije (18%).

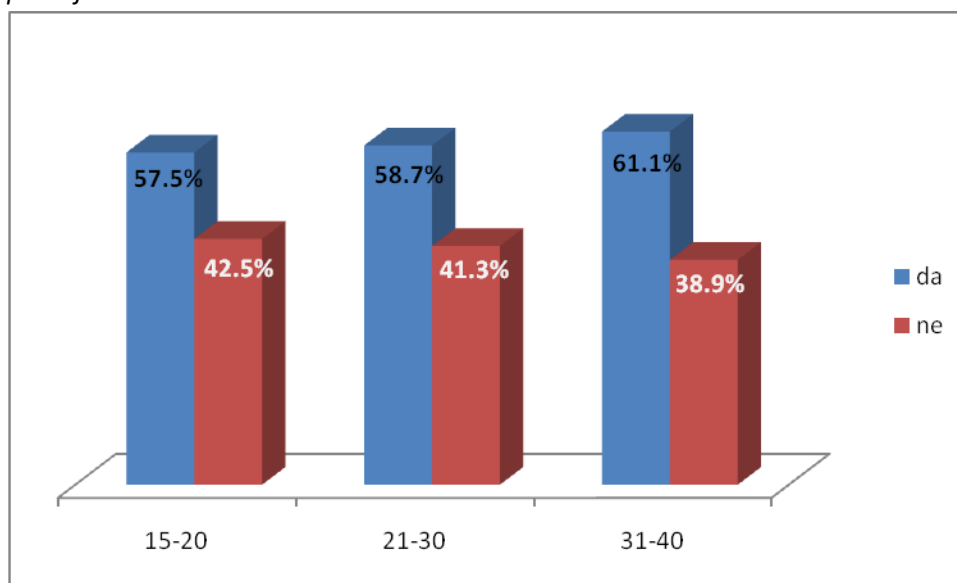
Tabela 6: Podsticajne mere za mlade u poljoprivredi - značaj

	Nije mi značila uopšte	Malo mi je značila	Veoma mi je značila	Mnogo mi je značila
Podsticajna sredstva / subvencije za poljoprivrednike u mojoj opštini	4.39%	37.84%	37.50%	20.27%
Podsticajna sredstva za mlade poljoprivrednike Ministarstva poljoprivrede	13.04%	26.09%	39.13%	21.74%

Kada sumiramo, zaključujemo da je sa dve mere podrške, one koje se dodeljuju na nivou opštine i one koje se dodeljuju iz Ministarstva poljoprivrede, oko **40% korisnika** nezadovoljno, tj. ili im nije značila podrška ili im je malo značila - što predstavlja visok procenat kada govorimo o podršci koja treba da olakša poljoprivredne poslove.

Ipak, ohrabruje podatak da 59% mladih na selu smatra da se od poljoprivrede može obezbediti pristojna zarada, a taj procenat ostaje isti i kad se iz uzorka isključe stariji, od 31 do 40 godina- Zaključujemo da mladi zaista smatraju da se od rada u poljoprivredi može obezbediti pristojna zarada. Među onima koji smatraju da se od poljoprivrede može obezbediti pristojna zarada je najviše onih od 31 do 40 godina, a za njima su oni od 21 do 30 godina. Primetno je da je dosta visok procenat kod svih starosnih grupa.

Grafik 8: Zarada od poljoprivrede - poseban poduzorak onih koji smatraju da se može obezbediti pristojna zarada

Zaključak

Svaka generacija nosi svoje posebnosti ali jedno je zajedničko - uvek „odrasli ili stariji“ diktiraju šta je „ispravno“ i „dobro“; oni nameću utvrđena pravila, vrednosti i ustanovljene obrasce ponašanja. Institucije funkcionišu po unapred definisanim pravilima, a mladi bi trebalo da se prilagode. I u takvoj atmosferi mladi unose promene, podižu svoj glas i najčešće menjaju svet u manjoj ili većoj meri. Istraživanja u velikoj meri pomažu u utvrđivanju činjeničnog stanja, omogućavaju da se vidi šta su aspiracije mladih danas, čime se bave, šta ih interesuje - sve sa ciljem da se utvrde trendovi mogućih promena. Iz tog razloga, kada posmatramo slobodno vreme mladih, ovom prilikom mladih na selu, uočavamo nekoliko paradoksa. Prema nalazima istraživanja, u selima mahom postoje sportski tereni i domovi kulture koji su tu već generacijama, ali se mladi koji danas žive tamo većinom ne bave sportom i to 54% njih nikada, kao što retko posećuju kulturne manifestacije - svega 9% njih ide često, dok 59% njih ide ponekad. Naravno, postavlja se pitanje i u kakvom su stanju ti sportski tereni i koji se kulturni događaji održavaju u domovima kulture. Internet i društvene mreže su stvarnost novog doba, nešto što nije postojalo u vreme roditelja mladih danas u Srbiji. U skladu sa tim, mladi dosta vremena provode na internetu, samo što mladi na selu provode za nijansu manje vremena na internetu nego mladi generalno. Mladi sveukupno posmatrano, najviše provode od 3 do 5 sati na internetu ~~internetu~~ (47%), dok mladi na selu najviše provode od 1 do 3 sata (45%) na internetu. Ovome možda doprinosi i priključak za internet, koji je dostupniji u gradskim sredinama u odnosu na seoske. Prema podacima RZS

za 2018. godinu u gradskim sredinama priključak na internet je imalo 85.8% domaćinstava, dok je u seoskim priključak imalo 70.5%²⁶.

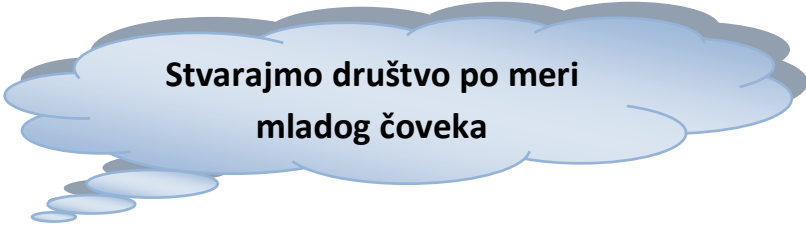
Mladi na selu danas procenjuju svoj standard kao dobar. U okviru njihovog domaćinstva oni smatraju da mogu kupiti hranu, odeću i obuću. Oni u čijem domaćinstvu postoji dodatni prihod, izvan poljoprivrede, mogu priuštiti i skuplje uređaje kao što su frižider, veš mašina, ali ne kola i stan. To je promena u odnosu na 2015. godinu kada je većina mladih smatrala da ne može kupiti frižider ili veš mašinu. Zaključujemo da je subjektivna procena mladih da se njihov standard podigao za jednu lestvicu. Treba uzeti u razmatranje i trend savremenog potrošačkog društva i cene skupljih uređaja u domaćinstvu, koje su sve niže i dostupnije običnom čoveku, kao i da se ovde radi o subjektivnoj proceni mladih na selu i da ovo nisu objektivni pokazatelji životnog standarda.

Domaćinstva mladih sa sela u velikoj meri poseduju zemlju (90%), i većinom su to registrovana poljoprivredna gazdinstva (68%), na kojima rade mladi. Čak 88% mladih radi bez obzira na to da li samo rade ili rade i vode domaćinstvo, ili samo pomažu. Ipak, 12% njih ne radi na poljoprivrednom imanju i među onima koji ne rade, 43% njih živi u domaćinstvu koje poseduje zemlju. Iako rade i vode poljoprivredno imanje, veliki broj njih nije čulo za mere podrške u poljoprivredi ili je malo njih koristilo. Mladi poljoprivrednici najčešće apliciraju za podsticajnu meru na nivou lokalne samouprave i to je svega 31%, a kao razlog zašto nisu aplicirali najčešće navode da nisu ni čuli za konkurse, a zatim da nemaju dovoljno zemlje i novca za konkurisanje. Odluci za apliciranje doprinosi i stav mladih na selu da usled korupcije neće ni dobiti sredstva. Apliciranje za meru subvencije podrazumeva određenu veličinu imanja, što jedan deo njih sputava da apliciraju. Za pojedine zasade neophodno je da se gazdinstvo prostire na deset ari, a za druge vrste minimum 30 ari placa. Posebno brine podatak da je neophodna određena količina novca kako bi se apliciralo za subvencije. Pored toga, novac se isplaćuje na kraju i to ne u celini, već se kroz subvenciju refundira deo. Što znači da mladi poljoprivrednik treba da finansira veću količinu novca odmah, a tek kasnije da ga povрати. Koliko je ovako postavljena mera stimulatívna za mlade poljoprivrednike?

Ukoliko mladi poljoprivrednici ne znaju za mere podrške, a oni koji znaju nemaju dovoljno zemlje ili novca za apliciranje, obesmišljava se ceo sistem mera podrške. Zato je veoma važno uključiti mlade tokom procesa stvaranja mera podrške, kako bi se one usmerile na praktičnu podršku mladima. Da bi se uključili u ovaj proces neophodno ih je stimulisati na to, kako bi se čuo njihov glas.

Nalazi istraživanja pokazuju da su mladi na selu nedovoljno informisani o merama podrške i da se ne usavršavaju dovoljno u sferi poljoprivrede. Kako će se onda razvijati poljoprivreda u narednom periodu? Inovacije su od velike važnosti za svaku granu privrede, uključujući i poljoprivredu. Živimo u vremenima digitalizacije, u kojima se svaka industrija privrede razvija izuzetnom brzinom.

²⁶ Upotreba informacionih tehnologija, RZS- str. 13

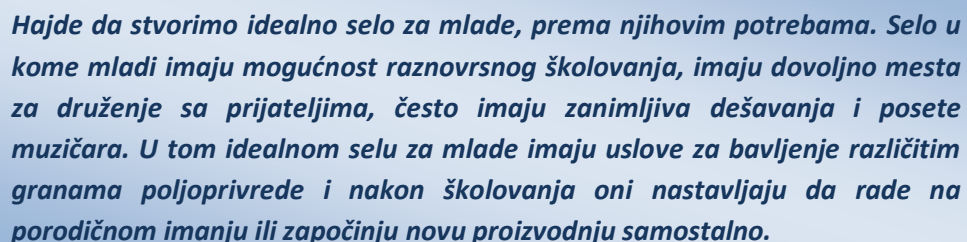
Stvarajmo društvo po meri mladog čoveka

Preporuke

Skoro polovina mladih živi na selu i među njima se skoro svi bave poljoprivredom: vode gazdinstvo, pomažu u domaćinstvu i smatraju da je moguće zaraditi pristojnu platu od poljoprivrede. U ovakvim uslovima je poslednji trenutak da im se pruži podrška, kako bi nastavili da se bave poljoprivredom, zbog toga treba slušati njihove potrebe, pružiti im obrazovne i socijalne mogućnosti. Treba da se stvori društvo po meri mladih, s posebnim akcentom na mlade na selu.

Predlog preporuka:

1. **Unaprediti ekonomsku, kulturnu i socijalnu infrastrukturu za mlade na selu** - omogućiti im pristup i razvoj ustanova poput biblioteka, sportskih objekata, kao i poljoprivredna udruženja i zadruge.
2. **Uključiti mlade u proces stvaranja mera poljoprivrede** koje će obezbediti maksimalnu podršku i efikasnost mera. Neophodno je sprovesti evaluaciju realizovanih mera kako bi se ustanovili nedostaci na terenu. Po našem istraživanju mladi smatraju da je potrebno omogućiti gazdinstvima sa manje zemlje da apliciraju za sredstva i tako omogućiti razvoj „preduzetništva“ mladih u seoskim sredinama. Sredstva iz subvencije treba odmah dodeliti malim poljoprivrednim gazdinstvima, bez čekanja na refundaciju. Istraživanje ukazuje i na potrebu održavanja redovnih konsultacija pre definisanja javnog poziva za ostvarivanje prava na mere podrške.
3. **Adekvatno i kontinuirano informisanje mladih o merama podrške** - osmisliti programe i projekte koji će omogućiti bolju informisanost mladih u ruralnim sredinama, neinformisanost je jedan od glavnih problema.
4. U cilju razvoja poljoprivredne proizvodnje i razvoja mladih preduzetnika, **neophodno je obezbediti dodatne i besplatne programe edukacije za mlade poljoprivrednike**. Iako svi prepoznaju značaj konstantnog unapređivanja znanja i veština, posebno u domenu novih trendova u poljoprivredi, izuzetno mali procenat mladih pohađa obuke i koristi mentorsku podršku u cilju unapređivanja rada u poljoprivredi.

Hajde da stvorimo idealno selo za mlade, prema njihovim potrebama. Selo u kome mladi imaju mogućnost raznovrsnog školovanja, imaju dovoljno mesta za druženje sa prijateljima, često imaju zanimljiva dešavanja i posete muzičara. U tom idealnom selu za mlade imaju uslove za bavljenje različitim granama poljoprivrede i nakon školovanja oni nastavljaju da rade na porodičnom imanju ili započinju novu proizvodnju samostalno.